

Параўнальная характарыстыка намінатыўнай метафары ў беларускай літаратурнай мове і ў гаворках

В. У. КЛИМЕНКА

Метафара – найбольш распаўсюджаная і прадуктыўная разнавіднасць полісеміі. Гэта ў большай ступені з’ява маўленчая, чым моўная.

Істотнай характарыстыкай маўленчай метафары з’яўляецца вобразнасць, для моўнай метафары гэта характарыстыка неабавязковая. Вобразнасць як вынік суб’ектыўнай ацэнкі прысутнічае ў пераносах на чалавека і часткі яго цела (кваліфікацыйная метафара), многіх пераносах з матэрыяльнай у ідэальную сферу. Пераносы ад частак цела чалавека, пераасэнсаванні па форме, па месцы, па функцыі і інш. (намінатыўная метафара) неабходны для наймення яшчэ не адзначаных у мове рэалій і звычайна не падразумяваюць наяўнасці эмацыянальна-ацэнчаных элементаў.

Кожны акт метафарызацыі мае дваякае абгрунтаванне ў рэфэрэнтным плане, прадугледжвае (згодна канцэпцыі М. Блэка) галоўны суб’ект (азначаемы дэнатат) і дапаможны суб’ект (носьбіт характарызуючай прыметы) [1, с. 163]. З усяго спектра характарыстык дапаможнага суб’екта вычляняецца прымета, сумяшчальная з азначаемым дэнататам. Яе называюць яшчэ матывавальнай, інтэгральнай, інварыянтнай прыметай (семай). Семантычная істотнасць гэтай прыметы, абумоўленая дадзеным пераносам, стварае ўмовы для пэўнага перавелічэння апошняй, што, у сваю чаргу, дае падставы назваць метафару прыватным выпадкам гіпербалы [2, с. 323]. Гіпербалізацыя, «перабольшванне» значымасці агульнай для ўтваральнага і вытворнага значэнняў прыметы назіраецца перш за ўсё пры вобразным пераасэнсаванні.

Інтэгральная прымета з’яўляецца цэнтрам, ядром метафарычнага пераносу і выступае ў якасці матыватара, або «знака», па тэрміналогіі А. А. Патабні, – «агульнага паміж дзвюма параўноўваемымі складанымі мысленнымі адзінкамі або асновы параўнання, *tertium comparationis* у слове» [3, с. 17].

Пры намінатыўным метафарычным пераносе інтэгральная прымета – па форме, па месцы, па функцыі – відавочная, таму што ў аснове намінатыўнай метафары – лагічна-рацыянальная сувязь. Асноўная функцыя метафар-назваў – намінатыўная – падразумявае іх парадыгматычны характар, пазакантэкстную дэнататыўную акрэсленасць. У выніку такой моўнай метафары ўзнікаюць намінатыўна-вытворныя значэнні, якія маюць схільнасць да аманіміі.

Саматычная метафара (перанос з частак цела чалавека) з’яўляецца адной з разнавіднасцей намінатыўнай метафары. Саматычная метафара надзелена значнай «рэзаніруючай сілай» [4, с. 71], «рэферэнтным патэнцыялам» [5, с. 105], г. зн. здольнасцю папаўняць слоўнік кавы склад мовы шляхам семантычнай дэрывацыі.

Назвы частак цела чалавека (партытывы) вельмі старажытныя па паходжанні. За доўгі час свайго функцыянавання яны набывалі шматлікія дадатковыя значэнні, пераважна на аснове аналогій па падабенстве.

У беларускай літаратурнай мове і ў гаворках саматычныя пераасэнсаванні шырока прадстаўлены: *галава* ‘харчовы прадукт у выглядзе шара або конуса’ (ТСБМ, II, 15), ‘патаўшчэнне на канцы навоя’ (БДС, 37; НС, 206; ЖС, 228; МММГ-70, 36; СГЦРБ, 83); *галоўка* ‘качан’ (СПЗБ, I, 143; ЛАБНГ, II, к. 194), ‘цыбуліна’ (Шат., 63), ‘каробачка з ільняным сямем’ (СГЦРБ, 85); *барада* ‘касмыль недапрадзены кудзелі льну, воўны; невялікі куцік жыта, ля якога спраўляюць дажынкi пры заканчэнні жніва’ (ТСБМ, I, 340), *кішка* ‘рызінавая або брызентавая трубка для падачы вады; рукаў’ (ТСБМ, II, 691); *пята, пятка* ‘тупы канец яйка’ (БДС, 147; ЗНС, 71; СПЗБ, IV, 224; Шат., 238), ‘абух у сякеры’ (Сцяшк., 408), ‘частка бульбіны, на якой няма вочак і храсткаў’ (Сцяшк., Сл., 395), ‘тупы канец жолуда’ (БДС, 147).

Саматычныя пераносы з'яўляюцца характэрнай асаблівасцю менавіта дыялектнай мовы. Звычайна ў слоўніках, што адлюстроўваюць нарматыўна-літаратурнае словаўжыванне, абагуленыя дэфініцыі адпавядаюць дыферэнцыраванай семантычнай структуры абазначэнняў у гаворках:

літар. *шыйка* 'вузкая, звужаная частка чаго-небудзь' (ТСБМ, V(2), 427) – дыял. *шыйка* 'шыйка верацяна' (ЛП, 278), 'рыльца ў невялікай пасудзіне' (Нас., 710; БДС, 204);

літар. *пупок* 'невялікі акруглы выступ' (ТСБМ, IV, 520) – дыял. *пупок* 'каўпачок у лямпе' (Бяльк., 360), 'ручка на касі' (Бяльк., 360; Шат., 235; БДС, 144; НС, 182; ЗНС, 106; МММГ-77, 92), 'бірка для зашпільвання вопраткі' (ЛАБНГ, IV, к. 218);

літар. *нос* 'аб выступаючай пярэдняй частцы якога-небудзь прадмета' (ТСБМ, III, 415) – дыял. *нос* 'вострая частка яйка' (СПЗБ, III, 234), 'вузкая частка ляза касы' (СПЗБ, III, 234; ДСБ, 147), 'востры канец бульбы, на якім размешчаны вочкі' (БДС, 113), 'вузкая частка кавадла' (НСл, 227), 'пярэдня частка сякеры' (ДСБ, 147).

Асновай намінацыі пры саматычным пераносе звычайна выступае прымета па форме дэнататаў, але ў шэрагу выпадкаў істотнымі аказваюцца асацыяцыі па размяшчэнні: *хвост* 'крайняя, ніжняя, канцавая частка чаго-н.; задняя частка лятальнага апарата; задняя частка падола, адзежы' (ТСБМ, V(2), 190), 'канец участка' (ТС, V, 236), 'корань расліны' (БДС, 186; ДСБ, 244), 'канцавая частка плыта; канец баразны' (СПЗБ, V, 300-301), 'недатканыя канцы нітак асновы' (ТС, V, 236; ЛАБНГ, IV, к. 181). Паводле аналогій па месцы выдзяляецца карэлятыўная пара «галава – пята». Слова *галава* выкарыстоўваецца з семантычнымі элементамі 'верхні', 'пярэдні', 'першы': *галава* 'верхняя частка вуляя' (ЗНС, 207; СПЗБ, I, 407; НСл, 91; СГЦРБ, 83; БДС, 37), 'пладаносная частка сланечніка' (СПЗБ, I, 407; МАСМ, 23; СГЦРБ, 83), 'верхняя частка калоды' (НС, 243), 'верхняя частка снапа' (БДС, 37); 'пярэдня частка плыта' (СГЦРБ, 83), 'сена з першага ўкошу' (Сцяшк.Сл., 106), *галоўка* 'шапачка грыба; пярэдня частка чаго-небудзь' (СГЦРБ, 85), 'плешка (цвіка, гайкі)' (НСл, 224), 'верхняя частка бурака, на якой расце бацвінне' (НС, 177), 'пярэдня частка ботаў' (ТСБМ, II, 20-21).

Лексема *пята*, *пятка* пераасэнсоўваецца на аснове сем 'ніжні' і 'задні': *пята* 'ніжняя частка калоды, дзе жывуць пчолы' (МАСМ, 78), 'карма лодкі' (ЗНС, 224), *пята*, *пятка* 'задняя частка касы' (СПЗБ, IV, 223; НСл, 149; БДС, 147), 'задні капыт у каровы' (СПЗБ, IV, 224), 'частка плуга – заканчэнне полаза' (ЖС, 225), 'пятка ў касе, у сасе і інш.' (ТС, IV, 46).

Прычынай пашырэння семантычнага аб'ёму лексем *галава*, *пята* побач з асацыяцыямі па месцы могуць быць і супастаўленні па форме.

Як у гаворках, так і ў літаратурнай мове партытывы часцей за ўсё выкарыстоўваюцца для намінацыі частак прылад, збудаванняў, радзей – для наймення раслін, ежы, адзення. Семантычны элемент 'частка чаго-небудзь', як правіла, уваходзіць у змест інварыянтнай прыметы, якая аб'ядноўвае базавы і другасны лексіка-семантычны варыянты: апошні звычайна судносіцца менавіта з *часткай* дэнатата (прылады, збудавання і інш.).

Прыналежнасць да надзвычай розных сфер прадметна-паняццйнай суаднесенасці першаснага і другаснага лексіка-семантычнага варыянта пры саматычным пераасэнсаванні дае падставу некаторым даследчыкам кваліфікаваць такія лексіка-семантычныя варыянты, як амонімы [6, с. 142; 7, с. 25]. Аднак пры падобных пераносах у значнай ступені прымаецца пад увагу рэальнае, лагічна абгрунтаванае падабенства; тут усведамляецца першаснае значэнне слова, паколькі яно мае дачыненне да чалавека. Такім чынам, пры адсутнасці вобразнай канатацыі падобныя варыянты значэння суіснуюць у складзе сэнсавай парадыгмы аднаго полісемічнага слова, але разам з тым тут назіраецца тэндэнцыя да распаду полісеміі.

Характэрнай асаблівасцю літаратурнай мовы з'яўляецца распаўсюджанасць пераносаў ад жывел і частак іх цела: *конь* 'шахматная фігура з галавой каня; абабіты скурай брус на чатырох ножках для гімнастычных практыкаванняў' (ТСБМ, II, 713), *ластаўка* 'гімнастычная фігура, пры якой пастава цела нагадвае птушку ў палеце' (ТСБМ, III, 24), *бусел* 'вялікая бутэлька гарэлкі' (ТСБМ, I, 424), *лана* 'пышная галіна; расплюшчаны і загнуты канец у некаторых інструментах, прыстасаваннях; шып на канцы бервяна, які ўстаўляецца ў выемку другога бервяна пры звязванні іх у вянец' (ТСБМ, III, 20).

Визначальнай рысай літаратурнага словаўжывання з'яўляецца ўтварэнне на аснове намінаўнай метафары новых лексіка-семантычных варыянтаў, абмежаваных спецыяльнай сферай: *хамут* спец. 'прыстасаванне кальцавой формы для змацавання, злучэння чаго-небудзь' (ТСБМ, V(2), 175), *манжэта* спец. 'кальцо, якое перашкаджае перацяканню вадкасці, газу ў поршневых помпах, а таксама служыць для змацавання канцоў труб' (ТСБМ, III, 103), *мост* спец. 'частка шасі аўтамашыны, трактара, размешчаная над восямі і звязаная з коламі; планка, на якой замацоўваецца рад штучных зубоў' (ТСБМ, III, 174), *кастыль* спец. 'металічны шпень, які забіваецца ў шпалу для прымацавання да яе рэйкі' (ТСБМ, II, 659), *факел* спец. 'конусападобнае полымя, а таксама струмень газу або вадкасці, якія маюць выгляд конуса; у астраноміі – светлыя, няправільнай формы плямы на паверхні Сонца' (ТСБМ, V(2), 102).

Тыповай прыметай метафарычнага пераносу лічыцца прыналежнасць першаснага і другаснага значэнняў да розных тэматычных груп [8, с. 51]: параўн. *вожык* 'невялікі звярок; мужчынская кароткая стрыжка' (ТСБМ, I, 500), *грыва* 'доўгія валасы на шыі некаторых жывел; прадаўгаватае ўзвышша, парослае лесам або травой' (ТСБМ, II, 86), *карніз* 'гарызантальны выступ, які завяршае сцяну будынка, абрамляе вокны, дзверы; уступ, які цягнецца вузкай палоскай уздоўж абрывістага схілу гор, часта на значнай вышыні' (ТСБМ, II, 644). У народнай мове вельмі пашыранымі ў супастаўленні з літаратурнай мовай з'яўляюцца сувязі па падабенстве ў межах адной тэматычнай групы:

«адзенне» – літар. *андарак* 'саматканая спадніца' (ТСБМ, I, 233) – дыял. *андарак* 'від верхняга паліто з даматканага сукна' (Касп., 21); літар. *халат* 'верхняе хатняе або рабочае адзенне, якое захінаецца або зашпіляецца' (ТСБМ, V(2), 172) – дыял. *халат* 'паліто' (МММГ-77, 120), 'від армяка' (Касп., 327), *халацік* 'сукеначка' (Сцяшк., Сл., 524); літар. *бекеш* 'мужчынскае паліто старадаўняга крою са зборкамі ў таліі' (ТСБМ, I, 362) – дыял. *бекеш* 'кароткае паліто, куртка' (ДСБ, 19); дыял. *галька* 'жаночая сарочка' (ДСБ, 42; ЗНС, 56), 'сподняя спадніца' (ДСБ, 42; СГЦРБ, 86; Цых., 34; БДС, 38; МММГ-70, 36), 'камбінацыя' (ДСБ, 42; ЖС, 106);

«ежа» – літар. *малако* 'белая пажыўная вадкасць' (ТСБМ, III, 92) – дыял. *малако* 'страва з цёртага канаплянага семя' (ЛАБНГ, IV, к. 392); літар. *талакно* 'мука з ачышчанага спражанага аўса; страва з аўсянай мукі' (ТСБМ, V(1), 465) – дыял. *талакно* 'страва з грэцкай мукі і кіслага малака' (СПЗБ, V, 80); літар. *жур* 'негусты аўсяны кісель' (ТСБМ, II, 620) – дыял. *жур* 'рэдкае страва, прыгатаваная з рошчыны ці падкалочаная мукой з дабаўленнем розных прыпраў; рыбная юшка; полўка; расольнік' (СПЗБ, II, 157-158), 'сок з журавін; кіслая страва з салёных агуркоў; рэдзенькі кулеш' (ЛАБНГ, IV, к. 368); літар. *смятана* 'верхні слой сквашанага малака' (ТСБМ, V(1), 225) – дыял. *смятана* 'белая густая маса з цёртага канаплянага семя' (МММГ-74, 150; ТС, V, 61; СПЗБ, IV, 511; ЛАБНГ, IV, к. 392);

«насякомаыя», «расліны» – літар. *муха* 'двухкрылае насякомае, якое часта з'яўляецца ўзбуджальнікам інфекцыйных хвароб' (ТСБМ, III, 184) – дыял. *муха* 'пчала' (СПЗБ, III, 88-89); літар. *вош* 'паразітычнае насякомае' (ТСБМ, I, 509) – дыял. *вош* 'земляны клешч; вадзяная бляха; снежная бляха' (НС, 78); літар. *страказа* 'драпежнае насякомае з доўгім брушкам і дзвюма парамі празрыстых сеткавых крылаў' (ТСБМ, V(2), 331) – дыял. *страказа* 'конік' (СПЗБ, IV, 593-594; Цых., 138), 'божая кароўка' (ЛАБНГ, IV, к. 95); літар. *вінаград* 'плодовая павойная расліна' (ТСБМ, I, 491) – дыял. *вінаград* 'плюшч звычайны; хмель звычайны' (СГЦРБ, 60); літар. *капушта* 'агародная расліна' (ТСБМ, II, 633) – дыял. *капушта* 'капытнік; кісліца' (СПЗБ, IV, 408);

Суаднеснасць на аснове падабенства па функцыі мае розную інтэрпрэтацыю ў навуковых працах: адны даследчыкі разглядаюць яе ў межах метафары [9, с. 50-52; 10, с. 200], іншыя вылучаюць асобна [11, с. 78-79; 12, с. 103-104]. У якасці агульнай, інтэгральнай прыметы пры функцыянальным пераасэнсаванні выступае прымета па функцыі, што, на наш погляд, дазваляе далучыць падобныя пераасэнсаванні да метафарычных.

Пераасэнсаванне па функцыі – з'ява даволі распаўсюджаная як у дыялектнай, так і ў літаратурнай разнавіднасцях агульнанароднай мовы.

Інтэгральная прымета пры сувязі па функцыі – прызначэнне дэнататаў. Яна можа ўтрымліваць указанне на прадметы, для якіх прызначана пэўнае месца, ёмістасць і інш.: *ка-*

мора ‘памяшканне пры хаце для захоўвання запасаў ежы і інш.’ (ТСБМ, II, 604) – *камора* ‘кухонны шкафчык’ (СГЦРБ, 180) (агульная прымета – ‘месца для захоўвання запасаў ежы’); *засек* ‘агароджанае месца ў свірне, клеці для збожжа, мукі’ (ТСБМ, II, 382) – *засек* ‘посуд, у які раней ссыпалі збожжа’ (МДСГ, IV, 169); *рэзгіны* ‘прыстасаванне насіць сена, салому, зробленае з вярочнай сеткі, нацягнутай на сагнутыя пруткі, дужкі’ (ТСБМ, IV, 752) – *рэзгіны* ‘воз з шырокімі драбінамі для перавозкі сена, саломы і інш.’ (СПЗБ, IV, 330).

Аднак тыповая функцыянальная сувязь – гэта сувязь паводле мэтанакіраванага дзеяння, якое ажыццяўляецца пры дапамозе пэўнага сродку (прадмета). Апошні ў розных лексіка-семантычных варыянтах можа вар’іравацца, у той час як функцыя (дзеянне) застаецца нязменнай, інварыянтнай: *дворнік* ‘работнік, які падтрымлівае чысціню і парадак на двары і на вуліцы каля дома; прыстасаванне ў выглядзе стрэлкі, якое служыць для ачышчэння ветравога шкла аўтамашыны ад снегу, вільгаці, пылу’ (ТСБМ, II, 159), *ключ* ‘металічная прылада для замыкання і адмыкання замка’ (ТСБМ, II, 702), ‘тоўстая драўляная палка для запірання дзвярэй’ (ЛП, 139); *мамка* ‘жанчына, якая корміць грудзьмі чужое дзіця’ (ТСБМ, III, 99), *кажух* ‘доўгая верхняя вопратка з вырабленых аўчын; пакрыцце, футляр з жалеза, цэгла, дрэва і пад. для ізаляцыі або засцярогі збудаванняў, механізмаў ці іх частак’ (ТСБМ, II, 574), *мамка* ‘гумавая соска’ (СПЗБ, III, 29).

Падобныя да функцыянальных пераасэнсаванні назваў асоб па іх ролі, звязаныя з вясельнай абраднасцю. Падобныя пераносы сустракаюцца менавіта ў дыялектнай мове. Другасныя лексіка-семантычныя варыянты называюць асоб, што прымаюць удзел у вясельным абрадзе: *князь* ‘малады, жаніх’ (Нас., 239; ЗНС, 300), *майстар* ‘бацька маладога на вяселлі’ (Сцяшк., Сл., 249), *паслы* ‘сваты’ (СПЗБ, III, 429), *стараста* ‘сват (на вяселлі)’ (БДС, 167), *урад* ‘сваякі жаніха на вяселлі’ (НЛ, 128). Першаснае (агульнавядомае, літаратурнае) значэнне ў такіх выпадках указвае на даволі высокае сацыяльнае становішча, што ўваходзіць у змест інварыянтнай прыметы пераасэнсавання.

Адна з істотных асаблівасей менавіта літаратурнага словаўжывання, у адрозненне ад дыялектнага, – гэта наяўнасць ў літаратурнай мове вялікай колькасці пераносаў з матэрыяльнай у ідэальную сферу. Вынікі гэтых пераносаў могуць мець намінатыўны характар, г. зн. не ўтрымліваць эмацыянальных элементаў: *лесвіца* ‘збудаванне ў выглядзе раду ступенек для пад’ему і спуску; паслядоўнае размяшчэнне па ўзыходзячай лініі, ад ніжэйшага да вышэйшага (іерархічная лесвіца)’ (ТСБМ, III, 37), *шкілет* ‘сукупнасць касцей, якія складаюць цвёрдую аснову цела чалавека і жывелі; тое, што служыць асновай для далейшага развіцця, канструавання; схема’ (ТСБМ, V (2), 366), *грунт* ‘слой зямлі, глеба; тое галоўнае, на чым асноўваецца што-небудзь’ (ТСБМ, II, 84), *глеба* ‘верхні пласт зямлі, на якім вырастае расліннасць; апора, аснова’ (ТСБМ, II, 56). Таксама намі была заўважана цікавая асаблівасць метафарычных пераносаў у літаратурнай мове: менавіта назоўнікі з рэчыўным значэннем часта набываюць здольнасць абазначаць адцягненыя паняцці. Аднак такую метафару мы не можам назваць намінатыўнай, таму што яна ўтрымлівае эмацыянальна-ацэначныя элементы: *сок* ‘вадкасць, якая знаходзіцца ў клетках, тканках і паласцях раслінных і жывельных арганізмаў; пра лепшых прадстаўнікоў грамадства’ (ТСБМ, V(1), 230), *вада* ‘празрыстая бясколерная вадкасць; пра наяўнасць пустога, безмястоўнага шматслоўя ў дакладзе, лекцыі і пад.’ (ТСБМ, I, 448), *соль* ‘белае крышталічнае рэчыва з вострым характэрным смакам; асаблівы сэнс, значэнне чаго-небудзь’ (ТСБМ, V(1), 231), *гразь* ‘вязкая, размоклая ад вады глеба; пра што-небудзь ганебнае, подлае, нізкае’ (ТСБМ, II, 75), *труха* ‘перацртае сена, саломы і пад.; што-небудзь нікчэмнае, што не мае карысці’ (ТСБМ, V(1), 527) і г. д.

Такім чынам, прыныцы ўтварэння новых значэнняў на базе намінатыўнай метафары агульныя для літаратурнай і дыялектнай разнавіднасцей агульнанацыянальнай мовы. Аднак ёсць і некаторыя адрозненні. У дыялектнай мове мы бачым большую разнастайнасць значэнняў пры саматычных пераносах, пераносах у межах пэўных тэматычных груп. Гэта адпавядае мэце ідэнтыфікаваць, знайсці рацыянальную назву яшчэ не абазначаным разнастайным прыстасаванням, ежы, адзенню і іншым прадметам паўсядзённага ўжытку. У літаратурнай мове намінатыўна-вытворныя метафарычныя значэнні развіваюцца ў значнай ступені шляхам уключэння слова ў склад спецыяльнай лексікі, а таксама шляхам развіцця адцягненых значэнняў.

Abstract. The paper determines general and specific features of the nominative metaphor in the Belarusian literary language and dialects, and reveals the ways of metaphoric transformations.

Умоўныя абзначэнні

БДС – Шаталава, Л. Ф. Беларускае дыялектнае слова [Тэкст] / Пад рэд. Г. У. Арашонкавай – Мн.: Навука і тэхніка, 1975. – 208 с.; **Бяльк.** – Бялькевіч, І. К. Краёвы слоўнік усходняй Магілёўшчыны [Тэкст]. – Мн.: Навука і тэхніка, 1970. – 512 с.; **ДСБ** – Дыялектны слоўнік Брэстчыны [Тэкст] / Склад. М. М. Аляхновіч і інш. – Мн.: Навука і тэхніка, 1989. – 294 с.; дыял. – дыялектнае; **ЖС** – Жывое слова [Тэкст] / Пад рэд. Ю. Ф. Мацкевіч, І. Я. Яшкіна – Мн.: Навука і тэхніка, 1978. – 288 с.; **ЗНС** – 3 народнага слоўніка [Тэкст] / Пад рэд. А. А. Крывіцкага, Ю. Ф. Мацкевіч – Мн.: Навука і тэхніка, 1975. – 352с.; **Касп.** – Каспяровіч, М. І. Віцебскі краёвы слоўнік (матэрыялы) [Тэкст]. – Віцебск: Выданне Віцебскага Акруговага Таварыства Краязнаўства і выдавецтва «Заря Запада», 1927. – 370 с.; **ЛАБНГ** – Лексічны атлас беларускіх народных гаворак [Тэкст]: У 5 т./ АН Беларусі, Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа; Пад рэд. М. В. Бірылы, Ю. Ф. Мацкевіч. – Мн.: Фонд фундаментальных даследаванняў РБ, 1993. – Т. 1: Раслінны і жывёльны свет; 1994. – Т. 2: Сельская гаспадарка; 1996.- Т. 3: Чалавек; 1997. – Т. 4: Побыт; 1998. – Т. 5: Семантыка. Словаўтварэнне. Націск; **літар.** – літаратурнае; **МАСМ** – Матэрыялы да абласнога слоўніка Магілёўшчыны [Тэкст] / Уклад. М. В. Абабурка, І. І. Аляксеенка, М. П. Бузук і інш.; Пад рэд А. А. Крывіцкага, І. Я. Яшкіна. – Мн.: Навука і тэхніка, 1981. – 128 с.; **МММГ-70, МММГ-74, МММГ-77** – Матэрыялы для слоўніка мінска-маладзечанскіх гаворак [Тэкст] / Пад рэд. М. А. Жыдовіч. – Мн.: Выдавецтва БДУ імя У. І. Леніна, 1970, 1974, 1977; **Нас.** – Насовіч І. І. Слоўнік беларускай мовы [Тэкст]. – Мн.: БелСЭ, 1983. – 792 с.; **НЛ** – Народная лексіка [Тэкст] / Пад рэд. А. А. Крывіцкага, Ю. Ф. Мацкевіч. – Мн.: Навука і тэхніка, 1977. – 288 с.; **НС** – Народнае слова [Тэкст] / Пад рэд. А. Я. Баханькова – Мн.: Навука і тэхніка, 1976. – 360 с.; **НСл** – Народная словатворчасць [Тэкст] / Пад рэд. А. А. Крывіцкага, І. Я. Яшкіна. – Мн.: Навука і тэхніка, 1979. – 336 с.; **СГЦРБ** – Слоўнік гаворак цэнтральных раёнаў Беларусі [Тэкст]: У 2 т. / Уклад. Е. С. Мяцельская і інш.; Пад рэд. Е. С. Мяцельскай – Мн.: Універсітэцкае, 1990. – Т. 1. – 287 с.; **СПЗБ** – Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча [Тэкст]: У 5 т. / Уклад. Ю. Ф. Мацкевіч, А. І. Грынавецкене, Я. М. Рамановіч і інш.; Пад рэд. Ю. Ф. Мацкевіч. – Мн.: Навука і тэхніка, 1979-1986. – Т. 1-5, **Сцяшк., Сл.** – Сцяшковіч, Т. Ф. Слоўнік Гродзенскай вобласці [Тэкст]. – Мн.: Навука і тэхніка, 1983. – 671 с.; **ТСБМ** – Тлумачальны слоўнік беларускай мовы [Тэкст]: У 5 т. / Пад агульнай рэд. К. К. Атраховіча. – Мн.: БелСЭ, 1977 – 1984. – Т. 1-5.; **Цых.** – Цыхун, А. П. Скарбы народнай мовы (з лексічнай спадчыны насельнікаў Гродзенскага раёну) [Тэкст]. – Гродна, 1993. – 243 с.; **Шат.** – Шатэрнік, М. В. Краёвы слоўнік Чэрвеньшчыны / Пад рэд. Б. І. Эпімаха-Шыпілы, М. Я. Байкова. – Мн.: Выдавецтва АН БССР, 1929. – 317 с.

Літаратура

1. Блэк, М. Метафора [Тэкст] // Теория метафоры: Сб.: Пер. с англ., фр., нем., исп., польск. яз. / Под общ. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журиной. – М.: Прогресс, 1990. – С. 153-172.
2. Серль, Д. Р. Метафора [Тэкст] // Теория метафоры: Сб.: Пер. с англ., фр., нем., исп., польск. яз. / Под общ. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журиной. – М.: Прогресс, 1990. – С. 307-341.
3. Потенбня, А. А. Из записок по русской грамматике [Текст] / А. А. Потенбня: В 2 т. – М.: Государственное учебно-педагогическое издательство Министерства просвещения РСФСР, 1958. – Т. 1-2.
4. Опарина, Е. О. Концептуальная метафора [Текст] // Метафора в языке и тексте / В. Г. Гак, В. Н. Телия, Е. М. Вольф и др.; Под ред. В. Н. Телия. – М.: Наука, 1988. – С. 65-77.
5. Телия, В. Н. Типы языковых значений. Связанное значение слова в языке [Текст] / В. Н. Телия. – М.: Наука. – 1981. – 272 с.
6. Языковая номинация (Общие вопросы) [Текст]. / А. А. Уфимцева, Э. С. Азнаурова, Е. С. Кубрякова и др. / Под ред. Б. А. Серебrenникова, А. А. Уфимцевой. – М.: Наука, 1977. – 360 с.

7. Прохорова, В. Н. О словах с противоположными значениями в русских говорах [Текст] // Филологические науки. – 1961. – № 1. – С. 122-127.
8. Стернин, И. А. Разграничение прямого и переносного употребления слова [Текст] // Семантика и системность языковых единиц: Межвуз. сб. науч. тр. – Новосибирск: Изд-во Новосиб. ун-та, 1985. – С. 47-56.
9. Старычонок, В. Дз. Полісемія ў беларускай мове (на матэрыяле субстантываў) [Тэкст] / В.Дз. Старычонок: Дыс.... д-ра філалаг. навук: 10.02.01 – Мн., 1997. – 233 с.
10. Новиков, Л. А. Семантика русского языка [Текст] / Л.А.Новиков: Учеб. пособие. – М.: Высш. школа, 1982. – 272 с.
11. Реформатский, А. А. Введение в языковедение [Текст] / А.А.Реформатский. – 4-е изд. – М.: Просвещение, 1967. – 542 с.
12. Шмелев, Д. Н. Современный русский язык: Лексика [Текст /д,н .шмель]: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Рус. яз. и литература». – М.: Просвещение, 1977. – 335 с.

Гомельский государственный
университет им. Ф. Скорины

Поступило 03.06.09

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМЕНИ Ф. СКОРИНЫ